

Veiledning ved kidnapping eller gisselsituasjoner

Alle misjonærer som lever i eller jevnlig oppholder seg kortere eller lengre tid i risikoområder med fare for kidnapping eller gisseltaking, bør lese veiledningen. Dette gjelder også for arbeidsgiver og personalansvarlig. Dessuten bør besøkende til slike områder ha nytte av denne veiledningen.

Av Kai J. Kjosbakken 2011, tidligere ansatt i Pym/Pinsemisjonen

Beskrivelser i dette notatet har ingen direkte tilknytning til tidligere gisseldramaer for Pinsebevegelsens misjonærer og utsendinger.

Det er et stigende problem at personer som ønsker å oppnå et bestemt formål, kan true med å skade eller drepe sine gisler. Aksjonene er oftest planlagte og kan vare lenge. Slike kidnappere er normalt ikke mentalt syke, og vi skal ikke gå inn på kidnapping som utløses av mentale forstyrrelser. Forhandlinger med kidnappere er en kompleks oppgave som krever spesielle kunnskaper.

Du bør normalt ikke gi deg inn på dette uten å være trent for det. Det kan imidlertid tenkes at du blir nødt til å utøve "førstehjelp", for eksempel dersom du er på stedet hvor noen blir tatt som gisler, eller hvor du ankommer først til stedet.

Om du ikke er tatt selv, men har mulighet til å kommunisere med gisseltagerne, kontakt om mulig dine overordnede. Inntil kontakt kan opprettes, anbefales følgende forholdsregler/vurderinger:

Vær rolig. Vurder situasjonen så nøkternt du kan. Hold avstand og skaff deg nødvendig dekning. Vurder om du selv må dra fra stedet eller trekke deg til side for å unngå å bli kidnappet eller skutt. Er det tilrådelig å henvende seg til kidnapperne? Hvilke våpen har de? Hva slags holdning inntar de? Dersom de er desperate eller i overtall, kan kanskje en henvendelse utløse et angrep. Vurder hvordan hjelp kan tilkalles. Hvis dere er flere, kan kanskje noen søke hjelp, mens andre håndterer situasjonen på stedet? Vurder om du kan vinne tid for å hindre at kidnappere drar fra stedet med gislene. Hvis de drar fra stedet, prøv å finne ut hvor. Dersom du får opprettet kontakt, forsøk å roe dem ned. Dette er et hovedpoeng. Hvis du kan roe kidnapperne ned og holde dem engasjert i den første kritiske tiden etter kidnappingen, vil du redusere sannsynligheten for at gislene skades.

Dialog. Start med å introdusere deg selv, og om mulig be om at de legger ned våpnene. Står en gruppe bak aksjonen, får en neppe positiv respons. Er kidnapper alene og kidnappingen spontan, hender det imidlertid at slike anmodninger blir etterkommet. En kan i alle fall prøve. Fortell at du ønsker å finne ut hva du kan gjøre for å hjelpe med sikte på en løsning av situasjonen. Prøv å finne ut hva de ønsker, men uten å invitere dem til å fremsette krav. Ikke gå inn i noen diskusjon, men la dem forstå at du er interessert i "deres sak". Lytt og still spørsmål, som oppmuntrer dem til å snakke. Prøv å vinne tid. Unngå å si noe som kan provosere. Ikke gi løfter. Si heller ikke nei til eventuelle krav. Dersom det kreves på stedet at du gjør noe for dem, for eksempel skaffe mat og drikke, må du bare stille deg positiv dersom du vet du er i stand til å oppfylle kravene.

Motytelser. Spør dem hva de kan tilby til gjengjeld for det de vil ha. Løslatelse av ett eller flere gisler kan være naturlig. Å etterkomme krav uten motytelse kan gi kidnapperne en maktfølelse som må unngås. Når det gjelder mer omfattende krav som løslatelse av fanger, betaling av løsepenger og annet, fortell at dette må forelegges dine overordnede. Hvis du finner det trygt, fortell at du arbeider med å få kontakt med disse. Formålet vil igjen være å vinne tid. Forsøk å merke deg mest mulig av informasjon som kan være til hjelp ved senere oppfølging. Hva er kidnappernes identitet og tilholdssted? Vet du hvem som er kidnappet og hvor mange de er? Husk, ikke spør på en måte som oppfattes som avhør. Om dere er flere sammen, bør en ta notater om det som sies og skjer.

Noter tidspunkter, mulige krav og tidsfrister. Notatene vil være til hjelp når profesjonelle forhandlere overtar.

Dersom du må dra fra stedet, eller kidnapperne drar av gårde med gislene, forsøk å få et løfte om at gislene er trygge. Spør også hvordan kontakt kan gjenopprettes. Du må gjøre deg tilgjengelig for de som senere skal forhandle med kidnapperne. Dine observasjoner kan være av stor betydning.

Belastninger

Vi tenker oss at ulykken har rammet deg. Du er blitt kidnappet. Vi skal her se på hvilke belastninger dette innebærer, og hva du kan gjøre for å bidra til en best mulig utgang. Vi tar først for oss selve kidnappings situasjonen og andre faser som er spesielt kritiske. Dernest skal vi se nærmere på den senere fase, etter at kidnappingen kan sies å være etablert. Vi går ikke inn på spørsmålet om rømning eller bruk av fysisk makt for å overmanne kidnapper(ne). (FNs håndbok sier at man ikke skal rømme.)

Som berørt ovenfor, selve kidnappingen er en uhyre kritisk fase. Kidnapperne vil normalt være opphissede og redde, og dermed farlige. Det samme vil være tilfelle i situasjoner hvor de frykter å miste kontrollen eller mislykkes, for eksempel i tilfelle angrep eller forsøk på befrielse.

Løslatelsesfasen kan også være kritisk. I slike faser bør du forsøke å bidra til at kidnapperen beholder roen i den grad det er mulig. Faktorer utenfra kan du vanskelig gjøre noe med, men i forhold til deg må han føle at han har kontroll, og at du ikke utgjør noen trussel.

Regler å huske i denne sammenheng er:

- Vær selv så rolig som mulig. Ikke møt blikket til kidnapperen lenge i kritiske situasjoner. Vurder nøye om du overhode bør si noe. Hvis du må, husk dempet stemme. Hvis kidnapperen ikke aksepterer at du snakker, bruk et rolig blikk til å signalisere hva du vil om du må uttrykke noe. Dersom han aksepterer det, kan du prøve å få en samtale i gang for å roe ham ned, men utvis stor forsiktighet. Unngå ethvert emne som kan provosere. Husk færrest mulige og rolige bevegelser, åpne håndflater og ellers intet som kan oppfattes som truende. Hvis du må gjøre en bevegelse som kan misforstås, for eksempel å ta noe opp av en lomme, søk kidnapperens oppmerksomhet og spør om lov eller signaliser forsiktig at du ønsker å utføre handlingen. Dessverre skjer det av og til tragedier ved at kidnappingsofre ikke etterkommer ordre, selv når ordren i seg selv er uproblematisk. Å nekte vil bli oppfattet som provokasjon og en trussel mot hans kontroll. Ikke nekt, med mindre det står om livet.
- Gi kidnapperen det han krever. Utlever bilnøkler, utstyr og alt annet som måtte bli krevet. Du kan spørre om å få beholde personlige eiendeler, papirer og lignende, men igjen observer stemningen. Glem det dersom kidnapperen er overspent.
- Under tilspissinger kan det være klokt å gjøre så lite av seg som mulig. Hvis flere kidnappes, vil det si at man forsøker å "kamouflere seg" som del av flokken, og unngår enhver form for oppmerksomhet. Det kan skje at en kidnapper begår forbrytelser i ditt nærvær, og at du ikke har noen mulighet til å intervensjonere. Det anbefales i så fall at du ser bort. En tilskuer kan bli oppfattet både som provokasjon og en trussel.

Det er selvsagt ønskelig at du kan snakke deg ut av kidnappings situasjonen. Men vær forsiktig. Stemningen kan være for spent. Dersom du vil prøve, føl deg frem og finn ut om kidnapperen er mottagelig for kommunikasjon. Hvis du får til å kommunisere, tilby å gjøre det du kan for ham etter at han har løslatt deg.

Husk at når kidnappingen først er etablert, bør du stort sett overlate forhandlinger til eksperter. Ellers kan man lett få to prosesser som kolliderer.

Du bør ha kjennskap til det mentale sjokket og andre psykiske belastninger en kidnapping kan innebære, med sikte på å stålslette deg og motarbeide disse.

Du bør vite noe om hvordan du og eventuelle medfanger kan forholde dere praktisk og mentalt. Derne**st** bør du vite noe om hvordan du bør forholde deg til kidnapperne.

Å bli kidnappet er for de fleste et enormt sjokk. Både langvarige og kortvarige opphold som gissel kan være ekstremt belastende. Enhver som risikerer dette i sitt arbeid, bør ha tenkt grundig igjennom hva kidnapping kan innebære, og helst ha gjennomgått "antistress vaksinerings". Dette innebærer informasjon og trening i metoder for stress samt informasjon om normale reaksjoner på en gisselsituasjon.

Følgende påkjenninger er typiske:

- Dødsangst. Truslene er ofte dramatiske.
- Hjelpeløshet. Den plutselige overgangen til fange kan være meget smertefull.
- Bekymring for pårørende. Man er gjerne opptatt av deres engstelse, frykt og hvordan de har det.
- Skyldfølelse. Mange kan oppleve skyld over å ha blitt tatt til fange, eventuelt over å ha overlevd.
- Følelsen av å være glemt av sine egne. Dette tiltar gjerne etter hvert.
- Opplevelsen av å være fratatt muligheten til å bestemme over seg selv. Dette kan føre til helseproblemer, som psykosomatiske lidelser.
- Opplevelsen av passivitet.
- Problemer med å bevare egne verdinormer.
- Mentale belastninger som følge av fysiske påkjenninger. Eksempler: Mangel på mosjon, utilstrekkelig hygiene, sykdom som ikke behandles mv.

Typisk utvikling for fanger er at man er fullstendig slått ut i 12 - 24 timer. Derne**st** begynner man gradvis å komme seg, og overlevelsesinstinktet gjør seg gjeldende. Fysiske stressreaksjoner som hodeverk og hyppig vannlating er vanlig. Mange fanger trekker seg mentalt tilbake for å beskytte seg selv, noe som kan føre til problemer på sikt.

Langsiktige posttraumatiske stresslidelser (PTSL) kan være betydelige. Undersøkelser blant tidligere motstandskjempere som hadde vært i krigsfangenskap i siste verdenskrig, har indikert at vel en tredjedel hadde stresslidelser så sent som 45 år etter at krigen sluttet. De vanligste plagene er søvnforstyrrelser, depresjon og rusmisbruk. Også kortvarige gisselerfaringer kan føre til lignende problemer.

De følgende råd tar sikte på å hjelpe deg i selve gisselsituasjonen, og derigjennom også å beskytte deg mot langtidsvirkninger.

- Husk at du har retten på din side. Selv om du er nødt til å adlyde kidnapperne, kan vissheten om din rett styrke deg.
- Husk at du ikke er glemt. Som representant for en organisasjon, kan du gå ut fra at det hele tiden arbeides aktivt for løslatelse.
- Innstill deg på at du kan komme til å være gissel for et lengre tidsrom, og vær forberedt på skuffelser.
- Vektlegg samhold. Hvis flere er kidnappet, husk at samhold og kameratskap gir styrke. Vær overbevist på at dere er sammen. Gjør det til en felles utfordring å komme igjennom situasjonen. Om kidnappingen varer, velg den eller de "klokeste" av dere til talsmenn for gruppen. Unngå at hysteriske gisler kommuniserer med kidnapperne.
- Bruk humor. Personell som arbeider i katastrofesituasjoner bruker til dels humor bevisst selv ved tragiske hendelser. Dette kan virke makabert for andre, men er et effektivt middel til å beskytte seg selv og løse opp stress. Du trenger å frigjøre deg fra problemene innimellom.

- Ta vare på deg selv. Spis den maten du får, selv om den byr deg imot. Oppretthold renslighet og hygiene i den grad det er mulig. Spør kidnapperne om de kan skaffe de artikler du trenger for dette. Fortell det til kidnapperne dersom du er avhengig av medisiner. Hold deg orientert om tiden. Aktivitet er viktig. Lag deg rutiner som får tiden til å gå. Trim regelmessig på et eller annet vis om mulig. Sett av tid til praktiske gjøremål og bønn. Finn på ting å fordrive tiden med. Noen vil skrive en bok i sitt indre, tenke ut brev eller synge sanger for seg selv. Tankene bør i stor grad fokusere på fremtiden - ting du planlegger å gjøre når kidnappingen er over.
- Ta vare på andre. Vis omsorg og interesse for mulige medfanger. Det hjelper både dem og deg selv. Flere gisler kan kanskje diskutere temaer utenfor gisselsituasjonen eller om fremtiden, massere såre muskler mv. Prøv om mulig å fortelle hverandre hva dere vet om kidnapping og drøfte hvordan dere bør forholde dere. Er det mulig å utvikle strategier for gruppen med hensyn til aktiviteter, kommunikasjon mv? Er det aktuelt å enes om å fordele praktiske oppgaver? Kanskje etablere en gruppe, som har ansvar for å utvikle forslag til felles aktiviteter?

Det er bare kidnappernes holdninger som setter grenser for hva dere kan gjøre. Hvordan du forholder deg til kidnapperne blir derfor et svært viktig tema.

Det følgende gjelder primært kidnappingssituasjonens "dagligliv". Vi skal se på psykologiske påvirkningsmekanismer, som her anbefales benyttet for alt de er verd. Dette vil også bringe oss inn på det såkalte **Stockholmssyndromet**, som kan føre til problematisk nær tilknytning mellom offer og kidnapper, men samtidig kan bedre overlevelsesmulighetene. (I et seks dagers gisseldrama i en bank i Stockholm på 70-tallet ble gislene mer enig med gisseltagerne enn de som skulle befri dem.) Når en snakker om påvirkning av kidnappere, mener vi så vel dine voktere som deres mulige ledere. Jo høyere opp du kan øve innflytelse, desto bedre.

To huskeregler kan være gode å ta med seg:

1. Kidnappere har de samme behov som andre. Du kan generelt regne med at kidnappere har de samme behov og emosjoner som andre. Du vil huske at behovet for positiv selvfølelse ble fremhevet som viktig for oss alle. Kidnapperen har også dette behovet. Det vil si at han har behov for respekt, forståelse - å bli sett på som en fornuftig, konsekvent og moralsk person. (Unntak kan forekomme, for eksempel for en person som selv er overbevist om at han er et dårlig menneske, men disse er sjeldne.) Som vi skal se, får kidnapperens behov stor betydning for hvordan du forholder deg til ham.

2. En kidnapper kan også påvirkes. Bak kidnappingen ligger normalt forskjellige former for sosial påvirkning. Kidnappernes personlige egenskaper kan ha bidratt, men du kan regne med at han har blitt påvirket. Du kan også påvirke kidnapperen. Noen av de samme faktorer eller teknikker som formodentlig har påvirket ham, kan du bruke til din fordel. La oss se på hvordan.

Respekt og forståelse. Dersom du kan få en kidnapper til å føle seg respektert og forstått, vil han føle seg mer vel i ditt nærvær. Dette gjør ham mindre farlig. Vis respekt for det han tror så fremt du kan. Dette kan være et politisk eller religiøst standpunkt. Normalt er det ikke vanskelig å uttrykke respekt for en tro eller et verdigrunnlag. Du behøver heller ikke si deg enig i midlene (for eksempel kidnapping). Du uttrykker bare respekt for hans verdier. Ved å uttrykke forståelse legger vi til rette for en positiv tone, selv om vi er uenige i selve standpunktet. Husk, vi er alle komfortable med de som forstår oss. Et klart signal om respekt er at du spør kidnapperen om hans syn, det være seg på praktiske spørsmål, politikk, religion eller annet. Det er smigrende å bli spurt. En viktig forutsetning for å ta opp kontroversielle temaer er imidlertid at du er helt sikker på å unngå tilspissing.

NB. Husk å vise deg som en god lytter!

Kritikk og ros. Avstå fra kritikk. Dette vil normalt virke negativt. Ros og smiger har derimot som nevnt oftest en positiv effekt. Vær på utkikk etter ting du kan uttale deg positivt om, men husk at det bør virke naturlig (for kidnapper kan være på vakt mot å bli manipulert).

Respekt. Å uttrykke enighet er en sterk form for støtte idet vi møter motpartens behov for respekt, forståelse, anerkjennelse og bidrar til hans positive selvfølelse. Det gir videre uttrykk for likhet og kan tjene som grunnlag for sympati og et mulig vennskapselement. Det kan bidra til positiv utvikling. I forhandlinger starter man gjerne med å fastslå de punkter hvor det er enighet. Du bør også fastslå klart enhver enighet under kommunikasjon med kidnapperen, enten muntlig eller ved kroppsspråk som mimikk, nikk og håndbevegelser. Direkte øyekontakt anbefales som understrekning. Prøv om du kan utvikle samtaler rundt det dere er enige om. Men en viss forsiktighet anbefales. Dersom du sier deg enig i absolutt alt, kan det virke mistenkelig. Avvikende standpunkter kan kanskje uttrykkes der du vet det ikke betyr noe for ham?

Sympati og vennskapselementet. Sympati og vennskap innebærer som nevnt at vi lettere gjør hverandre tjenester, og det skal normalt mer til før vi gjør negative handlinger mot en venn eller noen vi liker. Som gissel bør du bruke dette i den grad du kan. Vær på utkikk etter faktorer som kan brukes til å utvikle sympati og et innslag av vennskap. Hvilke faktorer er dette? Respekt, forståelse og enighet, fremmer alle sympati- og vennskapselementer. Det samme gjør ros og anerkjennelse.

Likhet. Denne faktor er av betydning for utvikling av sympati og vennskap. Det er en god ide om du i samtaler med kidnapperen har et våkent øye til mulige likhetspunkter. Det kan være felles interesser som for eksempel sport eller et eller annet i naturen, eller hva du ellers kan komme på. Det kan være felles trekk i familiebakgrunn, antall søsken og lignende. Avhengig av kulturbakgrunn er det kanskje ting dere begge har opplevd, steder der begge har vært, litteratur dere begge har lest, mennesker dere begge har møtt? Svært forskjellig bakgrunn kan gjøre det vanskelig å finne likhetspunkter, men bruk fantasien. Et hvert innslag av likhet kan bidra til en følelse av fellesskap.

Vennlighet og høflighet. Dette er en generell nødvendighet og bør reflekteres i dine ord, kroppsspråk, stemmebruk og øyekontakt.

Ved å foreta kidnappingen, har gjerningsmannen normalt definert en rolle for seg selv hvor han skal oppnå et eller annet og uttrykker en trussel mot deg for å oppnå det. Du/dere er definert som offeret. Så lenge disse rollene opprettholdes, vil han være farlig. Du må gjøre hva du kan for å endre rollene for dere begge.

En korrespondent som arbeidet i et område med kriminelt belastede barnegjenger, fortalte i et intervju hvordan han forholdt seg når han møtte disse ute på gaten. "Jeg visste at gjengene var farlige og at jeg alene etter mørkets frembrudd var et potensielt offer. Dersom jeg forsøkte å unngå dem, ville dette bildet forsterkes. For å bringe dem ut av rollen som angripere, anvendte jeg som taktikk at jeg gikk rett bort til dem og sa: Hei karer, kunne dere være så snille å hjelpe meg å finne veien til hotellet mitt? Det slo aldri feil. Jeg ble alltid møtt med vennlig hjelpsomhet. Dette lille brakte dem over i en rolle som hjelpere i stedet for ransmenn. Jeg brukte taktikken konsekvent i slike situasjoner, selv om jeg aldri var i tvil om veien".

Kidnapperens rolle.

Med innslag av vennskap og sympati, hvordan kan du ellers hjelpe kidnapperen over i en positiv rolle? Prøv å få kidnapperen til å utføre positive handlinger mot deg. Gjør ham bevisst på dem. Vær på utkikk etter situasjoner hvor kidnapperen kan gjøre noe positivt mot deg.

Så snart kommunikasjonen gir grunnlag for det, bør du prøve å be om små tjenester. Det kan være noe så troskyldig som "Unnskyld, kan jeg få stille deg et spørsmål?" eller "Er det mulig å få litt vann?",

"Kunne du fortelle meg hva dette betyr på lokalspråket?" Spør om noe som du er sikker på å få positiv respons på, og bruk fantasien for å utvide spekteret.

Bruk av takk. Si takk så tydelig og ofte du kan. Vis takknemlighet ved hver minste lille mulighet, med ord, kroppsspråk og blikk, så langt det virker naturlig. Takk for vannet, fortell hvor tørst du var. Takk for mat og for små tjenester. Poenget er å gjøre kidnapperen bevisst på at han gjør noe positivt for deg. Hver positive handling kan være en liten bevegelse i retning av en mer positiv rolle, og du skal ved positiv respons hjelpe ham inn i denne rollen og gjøre den attraktiv. Han skal etter hvert merke at du forventer positive handlinger av ham. Og han skal begynne å forvente det av seg selv. Om kidnapperen gjør noe positivt for gruppen eller andre gisler, sørg for at det uttrykkes anerkjennelse, enten på vegne av alle eller vedkommende gisler. Etter hvert vil du spørre om ting som betyr mer, som for eksempel å låne bøker, adgang til aviser og fjernsyn mv., og hvis du får den positive responsen, bruk den. Vis en klar positiv reaksjon.

Kognitiv dissonans. Vi påvirkes hele tiden av det vi gjør. Vi misliker dem vi gjør noe negativt mot, og liker dem vi behandler godt. For hver gang kidnapperen gjør noe godt mot deg, vil han normalt oppleve en kognitiv dissonans. Det vil si en kollisjon mellom den vennlige handling og hans ide om deg som hans offer. Hvordan kommer han ut av dissonansen? Normalt ved å like deg bedre og svekke sitt bilde av deg som offer. Oppmuntre ham til positive handlinger.

Negative handlinger. Dersom en kidnapper er brutal mot deg eller skader deg, er dette ikke bare ille i seg selv. Det er også farlig fordi det skaper antipati eller hat mot deg og forsterker hans oppfatning av deg som offer. Kan du gjøre noe for å unngå en slik utvikling?

Din rolle. Du bør gjøre det du kan for å motarbeide at du fremstår som et offer. Hvis kidnapperen ser at du lider under situasjonen eller er redd eller tilbaketrukket, vil dette forsterke hans opplevelse av deg som offeret. Og omvendt, at du er tøff og tåler en del, påkaller respekt og reduserer offer-inntrykket. Det samme gjelder dersom du er aktiv, utadvendt og forholder deg vennlig og uredt til kidnapperen.

Du tilkommer respekt. I tillegg til å være tøff eller robust, går dette for eksempel på troverdighet. Dernest - at du viser forståelse og respekt overfor kidnapperen - betyr ikke at du nødvendigvis legger deg flat i enhver sammenheng. Vi har fremhevet verdien av enighet, men ditt behov for respekt kan tilsis at du inimellom tilkjennegir prinsipper. Du kan eksempelvis selvsagt aldri være enig i at det er riktig å skade deg! Dette kan kreve en vanskelig balansegang etter som du hele tiden må unngå at kidnapperen blir provosert. Men innenfor denne grensen bør du altså stå for noe.

I en gisselsituasjon kan det være lite å spille på. Normalt vil kidnapperen vite hvem du representerer. Fremtreden, blikk, stemmebruk, holdning og utseende kan være avgjørende med tanke på negative eller positive reaksjoner. Viktig med individuell vurdering av aktuell situasjon, med tanke på hva som sies eller ikke.

Viktige egenskaper er selvtillit, ro, styrke og at man ikke er lett å bringe ut av fatning. Det kan være vel verd å ta seg tid til å arbeide mentalt med det bildet man ønsker å gi en eventuell kidnapper.

Unngå, i den grad det er mulig, at gisseltageren opplever å gjøre noe negativt mot deg ved at han sier nei til viktige spørsmål. Dersom du ikke er sikker på ja, bruk en spørreform som forutsetter at han ønsker å hjelpe deg. For eksempel: Tror du det er mulig for deg å hjelpe meg med dette?

For de heldigvis få som blir utsatt for en gisselsituasjon, vil det være en fordel om en i forkant har tenkt igjennom hvilke holdninger, uttrykk og reaksjoner, som kan bli til hjelp i en eventuell sjokkerende vanskelig situasjon.

Håper noe av dette kan bli til nytte i en beredskapsplan for misjonærer og utsendinger.